

NGÃM VỀ NHỮNG LỜI DẠY “TRỒNG NGƯỜI” CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

□ **BÙI THỰC ANH**

*Phó Vụ trưởng Vụ Văn hóa - Văn nghệ,
Ban Tuyên giáo Trung ương*

Trong kho tàng di sản vô giá mà Chủ tịch Hồ Chí Minh để lại cho chúng ta, có một nội dung quan trọng, ảnh hưởng lớn đến sự phát triển của đất nước ở mọi giai đoạn lịch sử, đó chính là tư tưởng về sự nghiệp “trồng người”.

1 Tư tưởng Hồ Chí Minh về chiến lược “trồng người” là một hệ thống quan điểm khoa học, cách mạng. Hồ Chí Minh nhấn mạnh việc xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa, chính là việc đào tạo, xây dựng con người phát triển toàn diện về đức, trí, thể, mỹ. Bởi theo Người, “muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những con người xã hội chủ nghĩa”¹⁾. Theo Hồ Chí Minh, tiêu chuẩn của con người xã hội chủ nghĩa gồm một số điểm đáng chú ý sau đây:

1) Có tư tưởng xã hội chủ nghĩa: tức là có ý thức làm chủ, có tinh thần tập thể, có tư tưởng mình vì mọi người, mọi người vì mình, có tinh thần dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm, quyết chí vươn lên, có tinh thần tiến nhanh, tiến mạnh, tiến vững chắc lên chủ nghĩa xã hội. Người chỉ rõ: “phải chăm lo việc nước như chăm lo việc nhà”, “biết tự mình lo toan, gánh vác, không ỷ lại, không ngồi chờ”,

“chớ nên “ăn cổ đi trước, lội nước đi sau”²⁾.

2) Có đạo đức và lối sống xã hội chủ nghĩa: trung với nước, hiếu với dân, yêu thương con người, cần kiệm liêm chính, chí công vô tư, có tinh thần quốc tế trong sáng, lối sống lành mạnh.

3) Có phong cách làm việc khoa học: làm việc có kế hoạch, biện pháp; có quyết tâm, tổ chức, kỷ luật; có năng suất, chất lượng, hiệu quả cao; lao động hăng say, không sợ khó, sợ khổ; làm việc vì lợi ích của xã hội, tập thể và của bản thân.

4) Có năng lực làm chủ: làm chủ bản thân, gia đình và công việc mình đảm nhiệm, đủ sức khoẻ và tư cách tham gia làm chủ nhà nước và xã hội, thực hiện tốt quyền công dân; không ngừng nâng cao trình độ chính trị, văn hoá, khoa học công nghệ, chuyên môn nghiệp vụ để làm chủ.

Ngoài những tiêu chuẩn chung trên, Hồ Chí Minh còn nêu những tiêu chuẩn cụ thể

cho từng giới, từng ngành với những yêu cầu cụ thể phù hợp với đặc điểm đối tượng và nhiệm vụ công tác. Ví như, người cách mạng phải có đạo đức vì “không có đạo đức thì dù tài giỏi mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân”³⁾. Người cán bộ tốt cần phải có 5 điều: *nhân, nghĩa, trí, dũng, liêm*. Mỗi đảng viên và cán bộ phải thật sự thấm nhuần đạo đức cách mạng, cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư⁴⁾.

Trong *Thư gửi ngành giáo dục - đào tạo* ngày 15-10-1968, Người nhấn mạnh: “Giáo dục nhằm đào tạo những người kế tục sự nghiệp cách mạng to lớn của Đảng và nhân dân ta, do đó các ngành, các cấp Đảng ủy và chính quyền địa phương phải thực sự quan tâm hơn nữa đến sự nghiệp này, phải chăm sóc nhà trường về mọi mặt, đẩy sự nghiệp giáo dục của ta lên những bước phát triển mới”⁵⁾.

Nhân ngày khai trường, tháng 9-1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết *Thư gửi học sinh*:

Cả 5 học sinh đội tuyển Việt Nam tham dự Olympic vật lý quốc tế năm 2018 đều giành huy chương.

"Ngày hôm nay là ngày khai trường đầu tiên ở nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa. Tôi đã tưởng tượng thấy trước mắt cái cảnh nhộn nhịp tưng bừng của ngày tựu trường ở khắp các nơi. Các em hãy nghe lời tôi, lời của một người anh lớn lúc nào cũng ân cần mong mỏi cho các em được giỏi giang. Trong năm học tới đây, các em hãy cố gắng, siêng năng học tập, ngoan ngoãn nghe thầy, yêu bạn. Sau 80 năm giời nô lệ làm cho nước nhà bị yếu hèn, ngày nay chúng ta cần phải xây dựng lại cơ đồ mà tổ tiên đã để lại cho chúng ta, làm sao cho chúng ta theo kịp các nước khác trên hoàn cầu. Trong công

cuộc kiến thiết đó, nước nhà trông mong chờ đợi ở các em rất nhiều. Non sông Việt Nam có trở nên tươi đẹp được hay không, dân tộc Việt Nam có bước tới đài vinh quang để sánh vai với các cường quốc năm châu được hay không, chính là nhờ một phần lớn ở công học tập của các em"⁽⁶⁾.

Những lời căn dặn của Người trong thư vẫn luôn vang vọng trong tâm trí của lớp lớp thế hệ thiếu nhi, học sinh từ Cách mạng tháng Tám năm 1945 cho đến nay. Một "non sông tươi đẹp", một "dân tộc bước tới đài vinh quang để sánh vai với các cường quốc năm châu"... dĩ nhiên, đó không phải là chuyện

của một ngày hoặc một năm, mà là chuyện của nhiều chục năm, của hàng trăm năm. Trong bài nói chuyện tại lớp học chính trị cho các giáo viên cấp II, cấp III toàn miền Bắc, Bác nói: "Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người. Chúng ta phải đào tạo ra những công dân tốt và cán bộ tốt cho nước nhà. Nhân dân, Đảng, Chính phủ giao các nhiệm vụ đào tạo thế hệ tương lai cho các cô, các chú. Đó là một trách nhiệm nặng nề, nhưng rất vẻ vang. Mong mọi người phải cố gắng làm tròn nhiệm vụ".

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, sức hấp dẫn của chủ nghĩa xã

Thầy, cô giáo như những tấm gương trong sáng, mẫu mực để học sinh noi theo.

hội chưa phải là ở lý tưởng cao xa, ở mức sống vật chất dồi dào, ở tư tưởng được tự do giải phóng, mà trước hết là ở những giá trị đạo đức cao đẹp, ở phẩm chất của những người cộng sản luôn sống và chiến đấu cho lý tưởng đó của loài người thành hiện thực. Vậy nên, theo Bác, giáo dục phải chú trọng cả "đức" và "tài". Người đặt chữ "đức" lên trước, coi đó là cái gốc của con người, của cách mạng, của công việc. Chữ "đức" gắn liền với chữ "tài". Người dạy: "Có tài phải có đức. Có tài mà không có đức, tham ô, hủ hóa, có hại cho nước. Có đức không có tài như ông bụt ngồi trong chùa, không giúp ích gì được ai". Chữ "đức" mà Bác dạy ở đây chính là đạo đức cách mạng, trung với nước, hiếu với dân; là cần, kiệm, liêm, chính, chí công, vô tư, là biết yêu và biết

ghét. Yêu là yêu thương đồng chí, đồng bào, yêu lao động, là lòng trung thực và sự dũng cảm. Ghét là ghét thói lừa lọc, gian trá, nịnh bợ và những biểu hiện của chủ nghĩa cá nhân. Cái đức giúp cho thế hệ trẻ hình thành nhân sinh quan cách mạng, đồng thời là cơ sở cho việc củng cố thể giới quan khoa học. Chữ "Tài" có lúc Bác coi là "chuyên" trong cụm thuật ngữ *hồng và chuyên*. Tài và đức thống nhất biện chứng trong con người và được hình thành trong quá trình thực hiện nội dung giáo dục toàn diện: đức, trí, thể, mỹ. Để học sinh có đủ đức, tài thì trước tiên thầy, cô giáo phải có đức, có tài, có tâm, có lòng thương yêu học sinh và nghề nghiệp. Bác rất chú ý đến giáo dục bằng hành vi nêu gương. Thầy, cô giáo như những tấm gương trong sáng, mẫu mực

để học sinh noi theo. Người thầy cũng phải không ngừng học hỏi, rèn luyện để nâng cao tri thức và phẩm chất.

2 Nền giáo dục Việt Nam sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945 đã phát triển dưới ánh sáng của mục tiêu cao cả mà Chủ tịch Hồ Chí Minh vạch ra. Từ mùa Thu tháng Tám 1945 cho đến nay, sự nghiệp "trồng người" của Tổ quốc ta đã đi qua cả một chặng đường dài, với nhiều lần cải cách và đổi mới để phù hợp với xu thế và yêu cầu phát triển của thời đại. Nhiều thành tựu rực rỡ đã được ghi tạc. Nhà trường, gia đình và xã hội đã có sự gắn bó hơn, thế hệ trẻ ngày càng thông minh hơn, năng động, tài trí hơn. Sự nghiệp giáo dục và khoa học luôn được Đảng ta coi là quốc sách hàng

dầu để đáp ứng sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa và quá trình hội nhập quốc tế.

Tuy nhiên, bên cạnh những thành tựu quan trọng, yêu cầu thời đại luôn đòi hỏi sự đổi mới không ngừng nghỉ, sự nghiệp “trồng người” đang đặt ra cho Đảng và cho nhân dân ta những thách thức, trong đó có cả những nguy cơ không thể xem thường. Đó là những biểu hiện của sự xuống cấp về chất lượng, về đạo đức, về quản lý do tác động từ mặt trái của nền kinh tế thị trường...

Lâu nay, chúng ta không khỏi đau lòng và nhức nhối trước những câu chuyện tiêu cực trong giáo dục như bạo hành, ma túy học đường, chạy trường, chạy điểm, chạy lớp... mà gần đây nhất là những “lùm xùm” trong thi cử, đánh tráo kết quả thi tốt nghiệp ở Hà Giang, Sơn La, Hòa Bình và có thể còn những địa phương khác. Ở đây, có 3 chủ thể đã vi phạm xuất phát từ ham muốn trái đạo lý của chính gia đình, học sinh và sự tiếp tay, thực hiện của người làm công tác giáo dục, trong đó có những người thầy, người giữ vị trí quản lý. Những hành vi đó đi quá xa đạo đức và sự thượng tôn pháp luật, vi phạm những chỉ dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh đối với việc “trồng người”. Bác từng yêu cầu thế hệ trẻ phải hết sức tránh xa ba sự ham muốn, đó là ham muốn về tiền tài, danh vọng và quyền lực, “thanh niên cần phải chống tâm lý tự tư, tự lợi, chỉ lo lợi ích riêng và sinh hoạt riêng của mình. Chống tâm lý ham sung sướng và tránh khó nhọc. Chống thói xem khinh lao động nhất là lao động chân tay.

Chống lối biếng, xa xỉ. Chống cách sinh hoạt ủy mị, chống kiêu ngạo, giả dối, khoe khoang”. Có làm được như thế thì mới xứng đáng thanh niên là “chủ nhân tương lai của nước nhà”⁽⁷⁾. Bác còn chỉ cho chúng ta thấy rõ mối quan hệ giữa gia đình, nhà trường và xã hội trong việc chăm lo giáo dục, bồi dưỡng thế hệ trẻ. Bởi vì, sự nghiệp giáo dục là sự nghiệp của toàn Đảng, toàn dân, của các lực lượng xã hội và của mỗi gia đình. Chỉ có sự kết hợp chặt chẽ giữa các yếu tố này mới tạo thành sức mạnh tổng hợp cho sự nghiệp “trồng người” thắng lợi. Vậy nhưng, vì mưu lợi cá nhân, ích kỷ, có những gia đình đã định hướng lệch lạc cho con em mình; có những thanh niên chưa kịp nhận thức đầy đủ về cuộc sống đã được “dắt tay” bước vào đời bằng sự giả dối; có những người làm giáo dục mà lại có hành động phản giáo dục... Tương lai, những thanh niên với “bộ lông đi mượn” đó sẽ ra sao khi trở thành những cán bộ, nguồn lực của đất nước, liệu có thể vừa “hồng” vừa “chuyên”, có phẩm chất và đạo đức? Những biểu hiện lệch lạc đó, những câu hỏi nhức nhối đó khiến cả xã hội không khỏi lo lắng.

Chúng ta đang bước vào thời kỳ cách mạng công nghiệp, hội nhập sâu rộng và toàn cầu hóa mạnh mẽ. Để đáp ứng được sự phát triển, chiến lược “trồng người” không có cách nào khác là phải “xốc” lại tinh thần và không ngừng nâng cao chất lượng giáo dục - đào tạo, ghi nhớ những lời dạy của Bác để tạo nên những con người có tinh thần tìm tòi, nghiên cứu, sáng tạo, ý chí quyết tâm, ham học hỏi, tiến bộ vươn

lên. Giáo dục phải hướng đến đào tạo những con người có phẩm cách, trung thực, nhạy bén và biết vận dụng cái mới vào thực tiễn công tác để nâng cao năng suất, chất lượng, hiệu quả; “có chí tự động, tự cường, tự lập, phải có khí khái ham làm việc, chứ không ham địa vị”; “Phải có quyết tâm, đã làm việc gì thì làm cho đến nơi đến chốn, làm cho kỳ được. Phải có lòng ham tiến bộ, ham học hỏi, học luôn, học mãi. Học văn hóa, học chính trị, học nghề nghiệp”.

Để đáp ứng được mục tiêu này, trước hết đòi hỏi mỗi cá nhân, mỗi gia đình phải biết coi trọng tri thức, biết đề cao, tôn trọng những phẩm chất, giá trị con người. Cần có sự nỗ lực rất lớn của ngành giáo dục và sự hỗ trợ, chung sức của toàn xã hội cũng như các bộ, ngành để thực hiện được thành công nhiệm vụ “đổi mới căn bản và toàn diện” giáo dục theo đúng tư tưởng và tinh thần “trồng người” của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Vai trò của giáo dục - đào tạo phải luôn được phát huy và coi trọng như Bác đã khẳng định: Tiền đồ của dân tộc ta sẽ ra sao một phần quan trọng là do sự nghiệp giáo dục trực tiếp quyết định. □

(1), (2) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự Thật, H, 2011, t.13, tr.66, 66-67.

(3), (7) (8) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự Thật, H, 2011, t.5, tr.292, 464.

(4), (5) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự Thật, H, 2011, t.15, tr.611, 508.

(6) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự Thật, H, 2011, t.4, tr.34-35.